

Crouching Tiger Hidden Dragon

En spännande filmsaga med mycket action och med kvinnliga hjältar. Filmen handlar om frigörelse, förnuft och känsla i ett historiskt Kina men ställer också viktiga frågor till vår egen samtid. Har det som Jen drömde om i dåtidens Kina blivit verklighet? Hur ser ett jämlikt förhållande ut i dag?

Rekommenderad från åk 9

En filmhandledning av
EVA WESTERGRÉN

Filmens handling

Filmen *Crouching Tiger Hidden Dragon* utspelar sig i historisk tid, någon gång under Qingdynastin (1644–1912). Handlingen rör sig kring Gröna Ödet, ett magiskt svärd, som bär med sig makt och inflytande till sin ryktbare ägare Li Mu Bai. Han är sin tids främste krigare men nu vill han lägga ner vapnen och dra sig tillbaka för att leva ett liv i stillhet. Han har för avsikt att överlämna Gröna Ödet till herr Te, en respekterad ledare och gammal vän som bor i Peking. Den som får i uppdrag att överlämna svärdet är Yu Shu Lien, en kvinnlig krigare som Li i hemlighet är förälskad i. Själv tänker Li bege sig till Wutanberget för att hylla sin läromästare, som för några år sedan blev dödad av den fruktade skurken Jaderäven.

Hemma hos herr Te träffar Shu Lien en ung vacker kvinna Jen, dotter till guvernören. Jen och Shu Lien blir vänner och Jen berättar att hon snart skall gifta sig med en förmögen man men att hon längtar efter ett mer äventyrligt och spännande liv. Hon avundas Shu Lien hennes fria liv som krigare.

På natten smyger en maskerad tjuv in i herr T:s hus och stjälar det gröna svärdet. Tjuven försvinner snabbt i mörkret men Shu Lien tar upp jakten och i en vild kamp försöker hon förgäves återta svärdet.

När Li Mu Bai kommer till staden får han reda på vad som hänt. Han misstänker att den fruktade Jaderäven står bakom stölden och när han får ett meddelande från Jaderäven besannas hans farhågor. Li och Jaderäven möts i en fruktansvärd kamp där Jaderäven räddas av en maskerad medbrottsling.

Shu Lien, i rollen Michelle Yeoh, behärskar den uråldriga kampkonsten wudan.

En natt försöker tjuven lämna tillbaka svärdet men övermannas av Li som imponeras av tjuvens skicklighet. När tjuven återvänder till guvernörens residens ser vi att det är Jen. Vi får också möta Jaderäven där som Jens kammarjungfru. Hon är den som skött om och i hemlighet undervisat Jen i kampkonster sen hon var liten.

Samma natt kommer en främling till Jens rum. Det är Lo, en rövare från öknen i väster, som Jen mött för flera år sedan. I en återblick skildras hur Los rövarband överfaller familjens konvoj och hur Lo stjälar Jens kam. Jen följer efter Lo ut i öknen. Deras våldsamma möte leder till att de båda blir djupt förälskade. Jen stannar i öknen en tid men återvänder sen till sin familj. Nu har Lo uppsökt henne för att förhindra bröllopet men Jen vill inte. Under själva bröllopsceremonin gör Lo ett sista försök att få med sig Jen men tas till fånga. I sista stund räddas han av Li och Shu Lien.

De berörs av Los kärlek till Jen och beslutar sig för att hjälpa honom att fly. Efter bröllopet försvinner både Jen och Gröna ödet. På ett värdshus utanför staden får vi se Jen utkämpa en kamp mot alla de män som vill utmana henne. Jen kommer till Shu Liens hus för att övernatta men när Shu Lien ber Jen att återvända till sin familj känner hon sig förädd. Nu vill Shu Lien inte längre vara Jens vän och de utkämpar en bitter kamp. När Jen nästan besekrat Shu Lien

kommer Li till hennes undsättning. Li försöker övertala Jen att bli hans lärjunge och Jen lovar – om Li lyckas med att ta Gröna Ödet ifrån henne. De utkämpar en strid i bambuträdens toppar men när Li äntligen lyckas vägrar Jen ändå att ge efter. När Li kastar svärdet i ett vattenfall hoppar Jen efter. Svärdet betyder allt för henne. Just som hon håller på att drunkna räddas hon av Jaderäven.

Jaderäven för Jen till sin grotta. När Li hittar Jen i grottan förstår han inte att Jaderäven gillrat en fälla. Även Shu Lien kommer till grottan. Li lyckas döda Jaderäven men träffas själv av en av hennes dödliga giftpilar.

Jen som är den enda som känner till botemedlet mot giftet skyndar iväg för att hämta hjälp. När Li och Shu Lien är ensamma vågar Li för första gången erkänna sin kärlek innan han dör i Shu Liens armar. Jen tar avsked av Shu Lien och beger sig till Wutanbergen för att återförenas med Lo. En morgon när Lo vaknar är Jen försvunnen. Lo hittar henne vid bergets brant. Hon påminner Lo om den berättelse hon fick höra i öknen om pojken som kastade sig utför berget för att få sin önskan uppfylld. Hon ber att Lo skall önska sig något och kastar sig själv ut från berget och försvinner ner genom molnen.

Kampen mellan förnuft och känsla
Precis som i sina tidigare filmer, *Bröl-*

lopfesten -93, Förnuft och känsla –95 och *Ice Storm* –97, berättar Ang Lee i *Crouching Tiger Hidden Dragon* om konflikten mellan förnuft och känsla och om krafter som försöker bryta upp sociala mönster och konventioner. Mot ”känslan”, en passionerad romantisk urkraft står ”förnuftet”, återhållsamhet, sociala koder, lydnad och underkastelse. I *Crouching Tiger* möter vi ett slutet och stängt patriarkaliskt samhälle i en odefinierbar historisk tid. Mot samhällets slutenhet står huvudpersonen Jens ungdomliga kraft som vill bryta mot mönstren och frigöra sig. I filmen blir svärdet Gröna Ödet symbolen för den kraft som Jen måste erövra.

Li och Shu Lien, som är de äldre förebilderna känner sig tvingade att undertrycka sina känslor som bara får komma fram i stridens hetta. Mot Li och Shu Liens återhållsamhet står Jen och Los ungdomliga passion. Jen är en handlingens kvinna, hon vill bana väg för ett annat sorts liv än det som hon blivit tilldelad. För att åstadkomma det är hon beredd att bekämpa allt som kommer i hennes väg. Jen är ärlig mot sig själv. Hon ser vilka hinder som finns för hennes självständighet men hon vill inte ge upp. Hon är på sätt och vis en naturkraft som när den släppts loss inte kan stoppas.

Filmens titel *Crouching Tiger Hidden Dragon* associerar till de dolda krafter, den drake som finns under ytan i samhället. Att alla får en drake inom sig och i den här berättelsen är det Jen som får gestalta och synliggöra den ungdomliga kraft som behövs för att bryta upp förstelnade mönster. På kinesiska har namnet Jen också namnet för ”drake” inbäddat i sitt namn.

Tao och Konfusius och olika vägar i livet.

Filmen speglar också på ett mer filosofiskt plan två olika läror som påverkat kinesiska tänkesätt. Bägge uppstod på 500-talet f.kr. Tao som betyder väg, förespråkar en öppen syn på världen. Människan skall inrätta sig som en del i naturen och våga möta den utan att rygga tillbaka även om det också finns smärta där. Är man modig och vågar göra det kan man bli fri från fruktan och ”färdas på molnen”. Taoisterna förespråkade en mer feminin och öppen livssyn och ville ha ett samhälle som byggde på jämlikhet mellan kvinnor och män.

För Konfusius var det patriarkaliska samhället ett ideal. En rättrådig furste skulle styra över människor som var lydiga och trogna sina traditioner.

Mannen var familjens överhuvud. I det byråkratiska samhälle där kejsarna regerade blev konfucianismen den officiella läran.

Ett kvinnligt perspektiv

Filmen har ett konsekvent kvinnligt perspektiv och visar hur kvinnors möjlighet att leva ett fritt och jämlikt liv i det samhälle som skildras i filmen kräver stora förändringar. Jens uppror skildras på ett mycket fysiskt och bildmässigt sätt och handlingen är förlagd till olika miljöer som synliggör kampen mellan instängdhet och frihet, mellan förtryck och självständighet.

★ Även om filmen utspelar sig i en historisk tid finns många frågor som man kan ställa och jämföra med vår egen samtid. Var skulle en uppbyggande kraft som Jens behövas i dag? Vad skulle hända om hon dök ned från sitt moln i vår svenska verklighet? Skulle hon slå sig till ro och känna sig nöjd med vad som hänt med kvinnans självständighet sen hennes tid?

En resa i filmen

Filmen är en saga som på ett symboliskt sätt för oss till olika platser där kampen mellan förnuft och känsla, Konfusius och Tao, manligt och kvinnligt står mot varandra. Konflikten mellan dessa krafter gestaltas genom de olika karaktärernas personligheter men också koreografin och scenografin har en stor betydelse för att synliggöra innehållet i den uppbyggande kraft som Jen och Gröna Ödet för med sig. I kampscenerna ser vi inte bara sparkar och slag utan också de olika personernas belägenhet och känslor. Genom att följa Gröna Ödets och Jens väg genom berättelsen skall vi se vad de olika platser innehåller som filmen för oss till.

Överlämnandet av svärdet

”Ett svärd har ingen makt i sig själv. Den får liv genom skickligt handlag” säger Yu Shu Lien i inledningen till filmen. Det Gröna Ödet blir i filmen ändå en symbol för en kraft som kan användas på olika sätt.

★ Vilket resonemang för Li Mau Bai och Yu Shu Lien kring svärdet? Varför vill Li lämna ifrån sig det? Vilken funktion har svärdet i den fortsatta berättelsen?

Staden – en bild av ett slutet samhälle

I staden Peking dit Shu Lien kommer med svärdet ligger husen tätt och for-

mar sig kring det kejsarliga palatset i mitten. Höga murar och instängda gårdar kringgärdar husen. Det är en sluten värld där teceremonier och artiga konversationer kännetecknar umgänget. Alla vet sin plats och livet följer sina givna mönster. När Shu Lien möter den unga Jen i staden uttrycker Jen sin avund inför Shu Liens fria liv som krigare. Själv skall hon bli bortgift men allt kommer att förbli som förut suckar hon uppgivet. Jen har inga förväntningar på att äktenskapet skall innebära någon förändring i hennes liv. Men även Shu Lien erkänner för Jen att hon inte levt som hon önskar. Att hon offrat kärleken för att kunna leva som krigare.

Stölden av svärdet bryter plötsligt de förutbestämda mönstren. Lugnet i staden störs av jakten på tjuven. I kampen mellan Shu Lien och Jen om svärdet utgör gårdarna, murarna och hustaken en känslomässig bakgrund till den rörelse som jakten tar. Från gårdarnas instängdhet förflyttar den sig upp på hustaken. Trummor markerar den ökade intensiteten. Medan Shu Lien försöker hålla fast och tvinga ner Jen drar sig Jen hela tiden uppåt i flygande rörelser. Jakten slutar i en dans över hustaken där både Jen och Shu Lien flyger fram. I den sista bilden står Shu Lien åter på en gård. En liten figur omramad av höga murar medan Jen försvunnit över hustaken.

★ Varför lockas Jen att stjäla svärdet? Vad innebär svärdet för hennes möjlighet att förändra sin situation? Vilken känsla förmedlar flykten och kampen på hustaken?

Vad berättar den sista bilden, när Jen försvunnit och Shu Lien står ensam kvar om de bägge kvinnornas belägenhet? Väljer Shu Lien att inte ta svärdet eller kan hon inte?

Jämför bilden av de många hustaken och den slutna stadsbilden i början med kvinnornas dans på hustaken. Vilka associationer får man? Hur står resonemanget kring förnuft och känsla, Konfusius och Tao, till dessa bilder.

På vilket sätt får Shu Lien kritik av herr Te för att vara allt för förnuftig?

Öknens – en utopi om jämlik kärlek

I en tillbakablick i filmen får vi se hur Jens och Los första möte ser ut. Under en ökenresa med familjen attackeras familjens konvoj av stråtrövare.

Rövaren Lo stjal Jens kam och rider i väg i sporrsträck. Jen kastar sig upp på en häst och följer efter. Nu börjar en vild jakt till häst där den sterila öknen både utgör en bakgrund till och mar-

kerar vägen ut i något okänt i Jens liv. Hästarnas fart, den flygande galoppen över sanddynerna för tankarna till ett vildavästernäventyr. Två individer som jagar och kämpar med varandra där ingen vill ge upp.

Till slut hamnar de utmattade i Los grotta, en miljö som hämtad ur en shejkroman där Jen blir Los fånge. Men när Lo befriar Jen svarar hon med ilska och slag och ger sig iväg bort från honom. När hon svimmar av utmattning i öknen bär Lo henne tillbaka och maktkampen fortsätter. När Jen till slut ger efter och kärlek uppstår sker det inte på Los villkor. För Jen blir förhållandet till Lo något som förändrar bilden av hur män och kvinnor kan leva tillsammans som hon sedan bär med sig när hon återvänder till staden och familjen. Öknen blir en bild av en kärlek som möjligen kan fungera utanför samhället men som med rådande normer inte går att föra in i den värld där Jen lever med sin familj.

★ Fundera över hur Jens och Los möte är skildrat. Vem är aktiv, vem är passiv?

Hur ser deras styrkeförhållande ut? Varför kan inte Jen ta med sig Lo tillbaka till sin familj? Vilka invändningar skulle hon kunna förvänta sig över deras relation? Jämför med Taos och Konfusius bild av förhållandet mellan man och kvinna. Vilka värderingar är det som existerar i staden? Har upplevelsen i öknen något med Jens beslut att stjäla svärdet att göra?

★ Om man bortser från slagsmålen och den yttre kampen som i actionform gestaltar Jens och Los känslor, hur skulle ett liknande första kärleksmöte kunna se ut i vår tid? Hur ser drömmen om en jämlik kärlek ut i dag? Fundera över likheter med unga kvinnor som i dag inte kan följa sitt hjärta på grund av sin kulturella bakgrund och familjetraditioner.

★ Jen är som kvinnobild ganska ovanlig. I Shakespeares ”Så tuktas en argbigga” möter vi en kvinna med en liknande framtoning som Jen. Försök komma på fler kvinnobilder där kvinnor framstår som lika fysiskt aktiva och drivande i en relation.

Värdshuset och bambuskogen – om fysisk och andlig styrka

När Jen ger sig i väg från Peking efter att än en gång ha stulit svärdet kommer hon till ett värdshus på landet. Scenen ger en bakgrund till det fysisk-

Kampen mellan Lo och Jen ute i öknen blir en urladdning som går över i kärlek.

ka utrymmen som Jen försöker skaffa sig i förhållande till en manlig värld. I den verklighet där Jen rör sig är det i första hand den fysiska styrkan som räknas. Jens spåda gestalt som får alla krogens slagskämpar på fall och raserar hela byggnaden bara genom att höja på lillfingret är en rolig kommentar till den fysiska styrkans övermakt som gäller i de flesta actionfilmer.

★ Hur lätt kan inte en värld som bara bygger på yttre företräden raseras av den inre energi som Jen besitter. Men vad är det som Jen vill bevisa med sin kamp? Är det rätten att på egen hand ta sig ut i en manlig värld?

När Jen efter slagsmålet kommer till Shu Liens hus försöker hon få Jen att återvända till sin familj. Men Jen upplever det som ett svek och en kamp utbryter mellan dem där Jen till slut sårar Shu Lien. Men Li kommer till undsättning. Han försöker övertala Jen att bli hans lärjunge och Jen lovar om Li kan ta svärdet från henne. De utkämpar en kamp som för Li handlar om en önskan att kontrollera den andliga kraft som finns i Jen och styra in den på rätt väg.

Men Jen vill inte ha någon läromästare, hon vill gå sin egen väg. När Li erövrat svärdet vägrar hon ändå att följa honom. Li kastar då svärdet i ett vattenfall. Men för Jen betyder svärdet allt. Hon är ännu inte färdig med sin resa och kastar sig efter.

Jen har två läromästare som står för olika inriktning i livet. Jaderäven som tränat och uppfostrat henne i kampsport i hemlighet men som själv drivs av ett destruktivt hämndbegär. Hon vill äga och kontrollera Jen men

accepterar inte att Jen kan mer än hon själv.

Men också Li vill ha inflytande över Jen. Han vill att hon skall träna wudan, en kampsport som handlar om inre styrka. För Jen innebär kraften från svärdet en möjlighet att bryta mot vägar som andra stakat ut åt henne. Hon är en rebell som vägrar underkasta sig någon.

★ Jämför kampen på världshuset och i bambuskogen. Vilken roll spelar scenografin och rörelserna för de känslor vi får? Kan man säga att den ensa kampen handlar om kroppen/den fysiska kraften och den andra om tanken/sjelen?

Varför vill Shu Lien att Jen trots allt skall återvända till sin familj? Är det en spegling av hennes egen rädsla för den väg som Jen pekat ut?

Grottan – ont och gott tar ut varandra.

Jaderäven för Jen till sin grotta där hon drog ner henne. I ett bittert angrepp uttrycker hon sin besvikelse över att ha blivit övergiven och förrådd av den som stod henne närmast. Att Jen skaffat sig kunskaper på egen hand utan att inviga henne. Hon är också beredd att låta Jen dö hellre än att släppa henne fri. När Li söker upp Jen i grottan för att hämta henne därifrån gör han det i en önskan att den kraft han sett hos henne skall få leva vidare men under hans översyn. Men först måste Jaderäven besegras. De bägge krafter som Li och Jaderäven representerar är lika starka.

Det goda och rättfärdiga och det mörka och destruktiva är två delar av samma värld och handlar om en evig kamp. Jaderävens gestalt är en bild av

en självständig kvinna som valt utanförskapet men som också därför drivs av hämndkänslor mot ett samhälle där hon inte har någon plats. Fastän Li är rätrådlig och god är han också en del av det samhälle som skapat Jaderäven, den kvinnliga hämnaren. Jens försök att rädda Li innebär ett steg bort från den inställning som Jaderäven lärt henne. Ett sätt att gå någon till mötes i stället för att välja kampen. När Li håller på att dö kan också han släppa på det förnuft som styr hans liv och bekänna sin kärlek till Shu Lien. Lite av drakens kraft finns också i honom. Lis och Jaderävens död markerar en gräns i Jens liv. Hon är nu fri och kan välja sin egen väg. Det Gröna Ödet behövs inte längre. Shu Lien uppmanar henne att söka upp Lo som finns i Wudanbergen.

Från att ha startat i en relativt realistisk miljö i staden har Jens färd rört sig mot allt överkligare platser med en mer sagolik karaktär och symbolisk laddning. Scenen i grottan markerar hur de värden som kämpar om herraväldet tar död på varandra och skapar ett tomrum. Upproret är över och grottan markerar också en gräns för vad svärdet kunde åstadkomma. För Jen var det en dröm om ett annat liv som inte gick i uppfyllelse. Fastän hon själv förändrats står samhället oförändrat kvar.

Det Gröna Ödet skall återföras till herr Te i Peking och låsas in men Jens personliga ställningstagande innebär att hon inte ser någon väg tillbaka.

★ Om man ser både Li och Jaderäven som ett slag ställföreträdande föräldrar. Vilken syn har de på Jens behov av ett självständigt liv? Varför ser Jaderäven hellre att Jen går under än att hon släpper henne fri? Hur skulle Jens liv se ut under Lis inflytande?

Bilden av Jaderäven förmedlar en rädsla för en annorlunda, stark och självständig kvinna, som levtt ett liv där hon bestämt sina egna förutsättningar. Varför utgör Jaderäven ett så starkt hot i det samhälle vi möter i filmen? Jämför med bilden av häxan i vår egen historia.

Längtans blåa berg – kan en dröm gå i uppfyllelse?

Jen lämnar slätten och vandrar upp mot Wudanbergen. Det är många trappsteg tills hon når toppen där Lo väntar. Bergen är insvepta i ett blått dis som förstärker den överkliga känslan.

Det är stilla och tyst. En värld befriad från vardagens kamp och slit. Befriad från regler och rollspel. En bild av frihet och längtan efter något nytt.

Men hur skulle detta nya liv se ut för Jen och Lo? Skulle de vara tvungna att leva avskilda från världen för att kunna älska varandra som de en gång gjorde i öknen? Utan kontakt med samhället. Jen och Lo delar säng och älskar med varandra men på morgonen är Jen borta. Bara hennes kam ligger kvar. Lo hittar henne vid bergets brant. Jen påminner Lo om historien om pojken som fick sin önskan uppfylld när han kastade sig ut från berget och försvann bland molnen. Önska dig något, säger Jen. Kom ihåg att om man tror blir det så säger hon och kastar sig ut för branten. Ensam kvar på klippan står Lo.

★ Vilken insikt är det som gör att Jen inte vill vara kvar hos Lo? Varför vill hon inte kämpa längre?

★ Har de värden som Jen kämpat för gett oss några tankar om vår egen samtid? Hur har vi löst förhållandet mellan förnuft och känsla i våra liv? Mellan behovet av frihet och tvånget att inordna oss under lagar och regler, byråkrati och självcensur.

Vem vågar vara en upprorisk rebell? Har vi nått fram till ett öppet och jämlikt samhälle som Jen skulle kunna acceptera?

★ Jämför hur begrepp som natur, öppenhet, feminin livssyn, kvinnan som mannens jämlike samt patriarkalisk, fordrande, respektfull, traditionell står sig i våra dagar.

Vem förespråkar vad och var finns konflikterna mellan dessa båda riktningar?

Berget som symbol för en önskan och längtan efter frihet finns i många konstbilder och filmer. I filmen *Gökboet* är det indianen som beger sig mot det stora berget som vi ser i fjärran för att fullfölja filmens frihetstema.

★ Formulera egna tankar kring vad begrepp som frihet och jämlikhet betyder för dig. Försök att göra bilder som uttrycker detta tema utan ord. Använd gärna filmens sätt att arbeta med rum/scenografi/ rörelse.

Filmens bakgrund och form

Filmerna bygger på en roman i fem delar av den kinesiske författaren Wang Du Lu. Den fjärde delen som

filmen är hämtad ur heter också *Crouching Tiger Hidden Dragon* och skrevs på 1920-talet och är en romantisk berättelse med starka kvinnliga karaktärer som också försöker närma sig den klassiska kinesiska kulturen i i sin beskrivning av krigarna, ett slags vandrande riddare som inte är i någons tjänst och som inte är lojala mot några makthavare.

I Kina finns det en hel genre så kallade Wuxia-romaner som handlar om detta krigarfolk. De lever i en värld som kallas Giang Hu-världen och handlar om ett önsketänkande som blir verklighet. Om hjältar som skapar rättvisa och står för sitt ord. I *Crouching Tiger* är Li Mu Bai en sån hjälte. Den kampkonst som Li Mu Bai praktiserar kallas för Wudan. Wudan står för inre styrka till skillnad från Shaolin som handlar om yttre styrka.

Martial-arts (kampfilm från Hong Kong) som filmen hämtat sin form från har alltid ingått som ett dominerande inslag i det kinesiska bioutbudet. Filmerna utspelar sig i en påhittad värld som har sina egna lagar och ett mycket speciellt filmiskt språk där människor till och med kan sväva i luften.

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Originaltitel: Wu Hu Zang Long

Regi: Ang Lee

Manus: James Schamus, Wang Hui Ling och Tsai Kuo Jung efter romanen "Wu Hu Zang Long" av Wang Du Lu

Foto: Peter Pau

Klippning: Tim Squyres

Musik: Tan Dun

Scenografi & kostym: Tim Yip

Koreografi: Yuen Wo-Ping

I ROLLERNA

Li Mu Bai – Chow Yun-Fat

Yu Shu Lien – Michelle Yeoh

Jen Yu – Zhang Ziyi

Lo – Chang Chen

Sir Te – Sihung Lung

TEKNISKA UPPGIFTER

Längd: 120 min

Censur: Från 11 år

Format: Scope 1:2,35

Ljud: Dolby SR

Svensk premiär: 5.1.2001

DISTRIBUTION

Sandrew Metronome, Box 5612, 114 86 Stockholm Tel. 08-762 17 00, fax 08-10 38 50 www.sandrewmetronome.se

